

ՆՈՐԱՅՐ ՄԱՐՈՒԽԱՆՅԱՆ,
ԳԻՏՆԱԿԱՆՆ ՌԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՆՈՍԸ
(ծննդյան 75-ամյակի առթիվ)

Լրացավ պատմաբան և լրագրող-հրապարակախոս Նորայր Բագրատի Մարուխանյանի ծննդյան 75-ամյակը: Պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Նորայր Մարուխանյանը ծնվել է 1935 թ. մայիսի 1-ին, Խորհրդային Հայաստանի Գորիսի շրջանի Տեղ գյուղում: Գյուղի միջնակարգ դպրոցն ավարտելուց հետո, 1953 թ. ընդունվել և 1958 թ. ավարտել է Երևանի պետհամալսարանի պատմության ֆակուլտետը: 1958-1962 թթ. աշխատել է հանրապետության կոմերիտական մարմիններում, այնուհետև՝ ՀԽՍՀ նախարարների խորհրդին առընթեր հեռուստառադիոպետկոմի ռադիոհաղորդումների պրոպագանդայի խմբագրությունում՝ որպես ավագ խմբագիր: 1963 թ. նա ընդունվել է ՀԽՍՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտի ասպիրանտուրան (գիտական ղեկավարն էր Աշոտ Հովհաննիսյանը): Ասպիրանտուրան ավարտելուց հետո, մինչև 1970 թ. աշխատել է նույն ինստիտուտում, սկզբում՝ որպես կրտսեր, այնուհետև՝ ավագ գիտաշխատող: Այդ տարիներին նա հրատարակում է պատմության վերաբերյալ բազմաթիվ գիտական հոդվածներ: Գիտական հասարակայնության ուշադրությանն է արժանանում հատկապես «Պատմագրության մեջ Ներսես Աշտարակեցու գործունեության գնահատման հարցի շուրջ» հոդվածը, որը խորհրդահայ պատմագրության մեջ XIX դ. առաջին երեսնամյակի հայ ազատագրական շարժման նշանավոր գործչի վերաբերյալ առաջին գիտական հրապարակումն էր: 1968 թ. Մարուխանյանը պաշտպանում է «Արևելյան Հայաստանի՝ Ռուսաստանին միացման պրոբլեմը մինչհեղափոխական հայ պատմագրության մեջ» թեմայով թեկնածուական ատենախոսությունը, որը, որպես մենագրություն, Աշ. Հովհաննիսյանի խմբագրությամբ, լույս է տեսնում 1971 թ.: 1970-1986 թթ. Ն. Մարուխանյանն աշխատում է որպես «Խորհրդային Հայաստան» օրաթերթի խմբագրի առաջին տեղակալ: Նա մեծ ջանքեր է գործադրել հանրապետության առաջատար թերթի գաղափարական և ազգային ուղղվածությունն ապահովելու, թեմատիկան արդիականացնելու ասպարեզում: ՀԽՍՀ Գերագույն խորհրդի նախագահության 1985 թ. մայիսի 13-ի հրամանագրով «Ժուռնալիստիկայի բնագավառում կատարած բազմամյա ակտիվ աշխատանքի համար և ծննդյան 50-ամյակի կապակցությամբ» Մարուխանյանը պարգևատրվում է Գերագույն խորհրդի պատվոգրով: Այսօր էլ իրենց արդիականությունը չեն կորցրել «Խորհրդային Հայաստան» թերթում տասնամյակներ առաջ տպագրված «Միոնիզմի և պանթուրքիզմի դաշինքը», «Պատմության դասերն ընդդեմ նենգափոխության», «Կապիտալիզմի մշտական ուղեկիցը», «Հայացքով դեպի ռուսաց հողը», «Յեղասպանության կեղծարարները պատմության դատաստանի առաջ», «Հեղափոխական Ռուսաստանը և հայ հասարակական միտքը» և բազմաթիվ այլ հոդվածներ:

1986-1991 թթ. Ն. Մարուխանյանը վարել է «Հայգիրք» հանրապետական վարչության գլխավոր տնօրենի պաշտոնը: Ավելի քան երկու տասնամյակ աշխատելով մամուլում և «Հայգիրք» վարչությունում՝ Մարուխանյանը չի հեռացել գիտության ասպարեզից: Այդ տարիներին նա գիտական հոդվածներ է տպագրել հանրապետության առաջատար պարբերականներում: 1980-ական թվականներին լույս տեսան «Սո. Շահումյանի պատմագիտական հայացքները» և «Միոնիզմի իսկական դեմքը» գրքույկները: Սո. Շահումյանի մասին ուսումնասիրության մեջ հեղինակը ցույց տվեց, որ հայ ժողովրդի պատմական անցյալի այլևայլ երևույթների, համաշխարհային տարբեր անցքերի, անդրկովկասյան և ռուսական իրականության զանազան իրադարձությունների՝ Շահումյանի խորաթափանց և պատմականության դիրքերից դիպուկ գնահատականները մնայուն արժեքներ են:

«Միոնիզմի իսկական դեմքը» գրքույկը խորհրդային ժամանակաշրջանում հայերեն առաջին հրատարակությունն էր, որտեղ ցույց էր տրվում, որ սիոնիստներն իրենց շարժման քաղաքական նպատակների համար եռանդուն ջանքեր էին գործադրում Հայկական հարցը մանրադրամ դարձնելու թուրք-սիոնիստական հարաբերությունների շուկայում: Եվ դա նրանց հաջողվեց հատկապես երիտթուրքերի հետ համագործակցության, հայոց ցեղասպանության իրագործման նախօրյակին և ընթացքում:

Այսօր ևս, թուրք-իսրայելական փոփոխված կամ փոփոխման ենթակա փոխհարաբերությունների համատեքստում կողմերի բնութագրման իմաստով Ն. Մարուխանյանի գնահատականները պահպանել են իրենց թարմությունը:

Ն. Մարուխանյանը 1991-1993 թթ. եղել է ՀՀ ԳԱԱ պատմության և տնտեսագիտության բաժանմունքի գիտական քարտուղար, դրանցից հետո մինչև օրս աշխատում է պատմության ինստիտուտում՝ որպես առաջատար գիտաշխատող:

1997 թ. պատմության ինստիտուտի գիտխորհրդի որոշմամբ լույս տեսավ Ն. Մարուխանյանի «Հայկական հարցը մինչխորհրդային հայ հասարակական-քաղաքական մտքի և պատմագրության մեջ» աշխատությունը, որը հեղինակը 1998 թ. պաշտպանեց որպես դոկտորական ատենախոսություն: Նույն թվականին հրատարակվեց Ն. Մարուխանյանի «Լեոն և Հայկական հարցը» գրքույկը, 2008 թ.՝ «Ալեքսեյ Զիվլեյեզովը որպես պատմաբան և Հայկական հարցը» մենագրությունը:

Մարուխանյան պատմաբանի նախասիրություններում առաջնային են պատմագրությունն ու պատմահրապարակախոսությունը: Ընդգծենք, որ մինչխորհրդային հայ պատմագրության մեջ Արևելյան Հայաստանի՝ Ռուսաստանին միացման և Հայկական հարցի պատմությանը նվիրված ուսումնասիրություններում Մարուխանյանն անդրադարձել է նշանավոր բոլոր հեղինակություններին՝ լինեն դրանք պատմաբաններ, գրողներ, թե հասարակական-քաղաքական հայտնի դեմքեր, եկեղեցական երևելի գործիչներ, և վերլուծելով նրանց հայեցակետերը՝ ստեղծել է ուշագրավ, կուսակցական գաղափարականացումից վեր կանգնած, ժողովրդի համազգային խնդիրներից բխող և պատմագիտության առաջընթացի պահանջներին համահունչ ձևակերպումներ, որոնք ժխտում են դոգմատիզմն ու պատեհապաշտությունը: Հասարակական-քաղաքական խորթ երևույթների ու բարքերի դեմ անզիջում ու մարտնչող է Ն. Մարուխանյանի հրապարակախոսությունը: ԽՍՀՄ կազմալուծումից հետո, 1992 թ. սկզբից հանրապետական ընդդիմադիր մամուլում Ն. Մարուխանյանի տպագրած հրապար-

րակախոսական հողվածները հետամուտ էին քաղաքական և բարոյական վարընթացները կանխելուն:

Լինելով XX դ. վերջին երեսնամյակի և ընթացիկ դարասկզբի հասարակական-քաղաքական իրադարձությունների զգայուն ժամանակակիցը, խորհրդային և հետխորհրդային հայկական իրականության տեղաշարժերի անշեղ մեկնաբան, սովոր ուրախանալու նույնիսկ աննշան դրական փոփոխություններով՝ Մարուխանյանին ցավ են պատճառել հատկապես վերջին տարիներին պատմական անցյալի, ազգային արժեքների նենգափոխման ընդգծված միտումները, այն տխուր իրողությունը, որ բուրժուական վայրենի լիբերալիզմի պահանջների ճնշման ներքո կեղծվում են պատմական երևույթներն ու իրադարձությունները, քամահրական վերաբերմունք է դրսևորվում անցյալի ուսանելի դասերի նկատմամբ: Ընդդեմ կեղծարարության, գիտական պատմականության դիրքերից գրած սկզբունքային հողվածներում և բազմաթիվ հրապարակումներում Մարուխանյանը բարձր է պահում պատմագիտության և հրապարակախոսության պատիվը: Այժմ Ն. Մարուխանյանը հրատարակության է պատրաստում «Հայ պատմագիտությունը XIX դարում և XX դարասկզբին» խորագրով աշխատությունը:

Անհրաժեշտ է կարևորել նաև Մարուխանյանի բարոյական բարձր նկարագիրը, որը նրան ուղեկցել է ամբողջ գործունեության ընթացքում: Լավն ու գեղեցիկը միշտ սատարող մեր ընկերոջը՝ «Լրաբեր հասարակական գիտությունների» պարբերականի ավելի քան 40 տարվա հեղինակին, ցանկանում ենք առողջություն և տևական աշխատունակություն:

ԳԵՂԱՄՅԱՆ Գ. Մ.

Պատմական գիտություններին դոկտոր